

קרבתנו שאתם מקריבים לפני כל השנה כולה, וביותר חביב עלי קרבן זה שאתם מנסכים לפני מים על גבי המזבח בחג זה. ושאתם מים בששון! לפי שקרבן זה אין בו טורח לאדם שמביאו, בשיפולי ביתי כריתי לכם אני מעין ישועה, הוא מי השילוח; ואין לכם בו לא נטיעה, לא בצירה, לא דריכה, לא זיקוק, לא סינון ולא שמירה ולא שום עמל אחר; לפיכך טהור הוא הקרבן הזה ונקי מכל שמץ גאווה ויוהרה של מביאיו – שלשה לוגין תשאבו ממעין ישועתי ותנסכו אותם על מזבחי, יחד עם נסך היין, שיש בו נטיעה ובצירה ודריכה וזיקוק וסינון ושמירה, ויעלו שניהם לפני לריח ניחוח כאילו הקרבנים לפני דמכם וחלבכם; כי האהבה שאני אוהב לכם, אהבה משורש היא, ואינה תלויה בשום דבר, וזה כזה הכל שוה בעיני, היין – כמים, והמים – כין, העובד מיגיעה כמי שעבד שלא ביגיעה – ובלבד שתהיו שמחים בי כשם שאני שמח בכם, ובשמחתכם לא תתערב שום מחשבה זרה.

חסידי ואנשי מעשה, זקני העם וגדוליו, שכל חייהם מזבח כפרה, זובחים יצרם ומעלים קרבנות לשמים בכל מחשבות לבם ובכל עמל כפיהם, אין להם שמחה גדולה כבשעה הזו שהם שמחים עם ניסוך המים, ויודעים עתה שכל קרבנותיהם שהם מעלים לה' כל השנה ביגיעת בשר ובעמל רוח, עולה לרצון לה' ומקובל לפניו, כנסך זה של מים שמנסכים עתה והוא טהור ומקובל ונרצה לפניו. הכל אהבה משורש, כנסך היין וכנסך המים!

ולא עוד, אלא שבאותה שעה הכל מתעלה עמהם; ולא אחיהם מישראל בלבד, אלא כל היקום וכל ברואי תבל יש להם אחיזה באותה שמחה שרשית של ניסוך המים. שניסוך היין מיוחד הוא לישראל בלבד ומגע נכרי פוסל בו; אבל המים, כל באי העולם שוים בו ואין מגע נכרי פוסל בהם, כיון שבשורש – הכל טהור היה, והמים הרי קדמו לבריאת הארץ, ובעת תשחת הארץ – המים לא נשחתו, ולעולם נשארו בטהרתם.

ולפיכך – נסכו לפני מים כדי שיתברכו לכם גשמי שנה, שהרי אמרו: 'בחג נידונין על המים', וכשהארץ מתברכת במים – כל יושבי הארץ מתברכים בהם, כישראל וכאומות העולם. והרי עשיתכם ממלכת כהנים לכל גויי הארצות – הביאו לפני קרבן משורש בראשית, ויתברכו בו כל ברואי בראשית! (מספר התודעה – חג הסוכות).
ע"ע שפת אמת סוכות; עלי שור ח"ב עמ' תנא.

דף נא

'... ומאן דאמר ליום היו קסבר מעלין מדוכן בין ליוחסין בין למעשר'. ואם תאמר, ולא יעלו מדוכן ליוחסין ולמעשרות, ויעלו עבדים לדוכן? ויש לפרש שגזרו שמא יבואו להעלות ליוחסין ולמעשרות (כן פירשו בתוס' בדעת רש"י. וכ"כ בשיטמ"ק בערכין יא. מתורא"ש), לפי שהרואה עומדים על הדוכן אינו מדייק להבחין בין המזמרים בכלי למזמרים בפה ויסבור שכולם לויים (עפ"י רבנו גרשום שם. וכאמור לעיל שהמזמרים בפה לויים היו לדברי הכל. ולמאן דאמר המנגנים היו ממשפחות מיוחסות של ישראל, י"ל שחששו חשש זה רק לענין יוחסין משום מעלה, אבל לגבי מעשר המותר לזרים לא גזרו).

(ע"ב) 'הגיעו לשער היוצא ממזרח הפכו פניהן ממזרח למערב ואמרו...'. משמע שבשעת הילוך לא היו מהפכים פניהם כלפי ההיכל. ומה שאמרו (ביומא נג, כפי שפירש הרמב"ם הל' בית הבחירה ז, כ) שכל היוצא מן המקדש מהלך

אחורנית בנחת, היינו דוקא בעזרה (כלשון הרמב"ם שם 'עד שיצא מן העזרה'. ואפילו בלשכות קודש הפתוחות לה, מצינו שלא הקפידו לעמוד בעגולה בשעת הפייס – עתוס' יומא כה סע"א), אבל עזרת נשים שלא היתה מקודשת בקדושת עזרה – לא.

'סבר למשעיין בדהבא אמרו ליה רבנן שבקיה, דהכי שפיר טפי דמתחזי כאדותא דימא'. מכאן פסק הרמב"ם (בית הבחירה א, יא) אם יכולים לטוח אותו בזהב ולהגדיל מעשיו – הרי זו מצוה (מהגר"א נבצל שליט"א).

'זהו בה ע"א קתדראות של זהב כנגד ע"א של סנהדרי גדולה'. נראה שאין זו סנהדרי גדולה ממש, שאף על פי שיכולים לדון אף בחוצה-לארץ אפילו בדיני נפשות – זהו רק כשיושבת סנהדרין בלשכת הגזית, והלא כאן מדובר לאחר החורבן ואין סנהדרין בלשכת הגזית. לכן נראה שעשו כן כזכר בעלמא לסנהדרין (הערות במסכת סוכה).

'היכי עביד הכי והכתיב הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל? אמר רב, קרא אשכחו ודרוש...' מכאן נראה שחיוב מחיצה במקדש הוא מדאוריתא, שלכך נחשב הדבר כחיוב מפורש לעשות גזוטרטא ואין צורך בציווי מיוחד או בנבואה על ידי גד החוזה ונתן הנביא. אבל אם אין חיוב מהתורה אלא מדרבנן, אין שייך שיידחה הכל בכתב.

[ומסתבר שדין זה אינו רק במקדש, משום 'מקדשי תיראו', אלא גם במקום קיבוץ אחר, כמו בית הכנסת – חייבים במחיצה מדאוריתא, שהרי ההספד שלעתיד לבוא שמשם למדו למקדש, לא מצינו שיהיה במקדש, ואם גם שם אינו מדאוריתא, היאך שייך ללמוד מזה איסור תורה למקדש. ואף שיש מקום לדחות ראיה זו, יותר מסתבר שהוא מדאוריתא בכל מקום קיבוץ].

ומוכח בסוגיא שגם אם עשו מחיצה כזו שאינה מונעת קלות ראש, עדיין עומד בעינו אותו איסור של תורה, שלכן בראשונה שהיו נשים בעזרת נשים והאנשים מבחוץ – בהר הבית ובחיל, הגם שהיתה שם מחיצה אך כיון שהוצרכו לעמוד נגד השערים הפתוחים כדי לראות השמחה, ראו שהיו באים לידי קלות ראש ולא הועילה ההפרדה והוצרכו מדאוריתא לבנות גזוטרטא.

ומסתבר שהקלות-ראש היינו בזה שעומדים מעורבים אבל לא משום איסור הסתכלות, שהרי גם לאחר התיקון הגדול לא נזכרה אלא גזוטרטא, שהיא עשויה לוחות השכובים על זיוין בולטים, וסתם גזוטרטא אינה במחיצה, נמצא שהנשים שעל הגזוטרטא היו נראות לאנשים העומדים בעזרה (עפ"י אגרות משה או"ה ח"א לט).

התיר שם עפ"י מעיקר דינא לעשות בבית הכנסת מחיצה גבוהה י"ח טפחים, דהיינו עד אחר הכתפים, שמסתבר שאין לבוא לידי קלות ראש, אעפ"י שהראשים יכולים להראות כשעומדות. ועע"ש בתשובות שלאחר מכן. וכן נקט בשו"ת שרידי אש ח"ב יד. וע"ע שם יא; משנת ר' אהרן; אורח משפט לה; מאמרי הראיה ח"ב 'מקדש מעט' עמ' 511 ואילך; יגדיל תורה נג; שבט הלוי ח"א כט.

'בדבר שאלת מעלת כבודו בבית הכנסת אשר עד עתה ישבו הנשים למעלה ורוצות מחדש לישב למטה בהפסק מחיצה כשיעור בינן להאנשים, אם שפיר דמי או שיש איזה קפידא בזה לדינא; – הנכון לעניות דעתי דאף שמותרין לעשות בית הכנסת אשר ישיבת הנשים יהיה גם כן למטה בשוה להאנשים, בהפסק מחיצה שגבוהה י"ח טפחים, אבל ודאי כשהנשים יושבות למעלה עדיף, דזה מפורש בגמרא סוכה דף נ"א שאי אפשר לבא בזה לידי קלות ראש, וביושבות בשוה בהפסק מחיצה שהוא רק

מסברא שאולי יש גם לחלק שלא דמי כל כך ליושבות למעלה הוא גרוע קצת, ולכן אף שודאי אין לאסור כדלעיל, מכל מקום כיון שיש בבית הכנסת מקום למעלה לכל הנשים שרוצות להיות בביהכ"נ, וכן נהגו עד עתה, אין לשנות שישבו מהיום למטה אף בהפסק מחיצה. ובפרט שניכר הדבר שרוצות לזלזל בענין הפסק המחיצה, ומתחילות בדבר קל ולבסוף יסלקו גם המחיצה עד שלבסוף ישבו בתערובות ממש, והוא כדרך עצת היצר הרע שהיום אומר לו עשה כך ולמחר אומר לו עשה כך כדאיתא בשבת דף ק"ה, ולכן יש ליראי השי"ת למחות מלשנות. ומה שטוענות הנשים שקשה לפניהן לעלות ומחמת זה רוצות לישב למטה – היא טענה חלושה ואינה אמת, כדחוינן שעד עתה לא עלתה בדעתן שקשה לפניהן העליה, וכדחוינן שבשביל הנאה גופנית הן עולות עוד ביותר מעלות, כל שכן שבשביל כבוד שמים אין בזה קושי מלעלות אלא הוא שבביל לזלזל בהמחיצה ובהרצון לשנות, ובזכות קדושת ביהכ"נ יתברכו מן השמים. אבל לענין הרב, אם עשה כל מה שביכלתו ולא היה יכול לפעול כלום והנידון הוא אם יעזוב משרתו שהוא פרנסתו – אין לחייבו, מאחר שעכ"פ תהיה מחיצה כדין' (אגרות משה או"ח ח"ב מג).

עניני אגדה

'ירדו לעזרת נשים ומתקנין שם תיקון גדול... –

קראו לזה 'תיקון גדול' ולא אמרו סתם ובונים גזוזטרא כו' – להיות שמחה זו תיקון לשמחה והוללות שחלפו עברו על האדם כל ימות השנה בשמחה שאינה של מצוה, ובפרט על עון הזנות שבאה על ידי זנות הלב. והנה בחג הקדוש הזה השמחה היא בהתהוות הזיווג העליון כביכול על ידי מצות סוכה וארבעה מינים, הנה שמחתנו לפני ה' לכפר בפרטיות על עון הזנות, על כן היה ניסוך המים לפני ה', כי מיסוד המים באים כל האהבות והתענוגים לאדם כידוע, כי המים מצמיחים כל מיני תענוג, ומים מורה על אהבה, לכך היו מנסכים אותם לפני ה' להורות שמבטלים כל אהבות רעות וכל עסקי תענוגי עולם הזה נגד אהבתו יתברך שמו, על כן בעזרת נשים מתקנים תיקון גדול היינו מדת הגדולה וחסד שהיא אהבה.

מבלאי מכנסי כהנים ומהמייניהן מהן היו מפקיעין ובהן היו מדליקין. תמזה התוס' מדוע לא החשיבו גם כתונת, ויש לומר שבדוקא הוא, לפי שמכנסים מכפרים על עריות ואבנט על הרהור הלב (כמו שאמרו בזבחים), מזה שאין כן כתונת מכפרת על שפיכות דמים (מתוך בני יששכר תשרי י,ל-לב).

ויש לרמוז מה שאמרו **מבלאי מכנסי כהנים ומהמייניהן מהן היו מפקיעים ובהן היו מדליקין** – שהיו מפקיעים עצמם מתאוות עולם הזה (המרמוז בבלאי מכנסי הכהנים), ולפי מה שהם היו מפקיעים כך היה השיעור שבהם היו מדליקים, כי לפי מה שמקדש אדם עצמו במותר לו, בא לו האור בשמחת בית השואבה, ויש לרמוז שעל כן עיקר שמחה היה בחליל, כמפורש במשנה לעיל, לרמוז שלפי שהיה לבו חלל בקרבו כל השנה – לעומתו זכה לשמחת בית השואבה (עפ"י ארץ צבי סוכות תרפ"ח, וע"ש תרפ"ו. רמזים נוספים במשנה – ע' שם משמואל סוכות תרע"ז).

ברמב"ם (כלי המקדש חו) מבואר שמבלאי המכנסים והאבנטים היו מדליקים בשמחת בית השואבה ואילו מהכתנות היו עושים פתילות למנורת תמיד. ושמו טעם הדבר הוא שמכובד יותר להכין פתילות למנורה שבהיכל מהכותנות, ולא מהמכנסיים המכסות בשר ערוה. והאבנטים, הואיל ולדעת רבי (וכן פסק הרמב"ם –

שם ח,א ובסוף הלכות כלאים) עשויים מכלאים והרי הרוב צמר, האש מסכסכת בהן ואינה נמשכת יפה, לכך היו עושים מהם רק אבוקות גדולות ולא פתילות למנורה שנאמר בה 'להעלות נר' – שתהא שלהבת עולה מאליה (ע' שבת כא. ובתוס').

(ע"ב) 'מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו' –

'דכתיב מוש כל הארץ שמארץ ישראל וירושלים נמשך שמחה לכל העולם, והוא בבחינת 'עולם'. ובבחינת ה'זמן' ימי החג נותנין שמחה לכל השנה, לכן נקרא 'זמן שמחתינו' שכל השמחות נובעין מזמן זה. וב'נפש' – בני ישראל נותנים שמחה לכל הברואים, דכתיב ישמח לב מבקשי ה' ואין בעולם מבקשי ה' כמו בני ישראל. לכן בבית המקדש בחג שנאספו שם כל בני ישראל, נקראת 'שמחת בית השואבה' שכל השמחות נובעין ושואבין משם בשלש הבחינות עולם שנה נפש.

וגם עכשיו, על ידי הזכירה ומצות לולב שהוא זכר למקדש, דכתיב ושמחתם לפני ה' א שבעת ימים ותקנו זכר למקדש, מזה מתעורר מעט משמחת בית השואבה.

וזה שאמרו 'מי שלא ראה שמחת בית השואבה – ראייה הוא בעין הלב, להסתכל ולהתבונן בשמחה שהיינו שמחים בזמן המקדש, ומי שמעולם לא נתן לב להתבונן בזה השמחה, על זה אמרו לא ראה שמחה מימיו. דאי לאו הכי קשה למאי נפקא מינה כתבו זה'.

(שפת אמת סוכות תרמ"ד)

'מאי תיקון גדול...' –

'דרך שלישית בכח היצר היא כח ההרגל. אם אדם חוטא ושונה בחטאו, אזי נעשה לו החטא כהיתר, ואף שנלחם נגדו בראשונה, עכשיו הוא כבר חוטא ללא כל מלחמה פנימית. מגלים לנו חז"ל חידוש גדול בזה: אפילו אם יבטלו את הסתת היצר לגמרי, ימשיך האדם לחטוא מכח ההרגל שנשתרש בו. (כמו במכונות, שאם מפסיקים את פעולת המנוע בשעת נסיעה, ממשיכה היא להתקדם, הגלגלים ממשיכים בתנועתם אף על פי שהכח להנעתם נסתלק. ענין זה מפורש בגמרא (סוכה נא נב):...

הרי מפורש בגמרא שגם לעתיד לבוא, כשהקב"ה ישחט את היצר הרע – וזו הסבה להספד הנ"ל לחד מאן-דאמר בגמרא (למאן-דאמר אחר – ההספד יהיה על משיח בן יוסף שיהרג) – אפילו אז, בימות המשיח, כשיחזרו לדרגת אדם הראשון קודם החטא, מכל מקום יהיה צורך להעמיד אנשים לבד ונשים לבד! וכן מובא בחז"ל שבתחית המתים יקומו המתים בלבושיהם. אף על פי שיהיו אז בדרגת אדם הראשון קודם החטא, שכתוב בו ויהיו שניהם ערומים האדם ואשתו ולא יתבששו, כי כל עניני הגוף שלהם היו קודש קדשים בלא תאוה ותערובת כוונה חומרית, מכל מקום אותם צדיקים שיעמדו בתחיה, מכיון שעברו את חיי העולם הזה, יצטרכו עדיין לגדרי צניעות, כדי שלא לבוא לידי הרהור עבירה, מתוך הרגל לחטוא שנקבע בהם בשעה שיצר הרע היה בקרבם.

אותו קל-וחומר של חז"ל לגבי בניית עזרת הנשים, על אחת כמה וכמה חל הוא על דורנו, בו שולט יצר הרע שלטון בלי מצרים. בימינו הרצון הוא אשר מכוון את השכל; בני אדם חיים לפי רצונם הפורק עול ושואף לתאוות, ומפתחים תאוריות ושיטות שונות ומשונות, פרי שכלם החולה, כדי להצדיק את דרכיהם. מקיימים בתי ספר ומוסדות חינוך מעורבים מתוך מחשבה

מסולפת שבחיים כאלה היצרים יותר מרוסנים; והם אינם מרגישים בטעותם הנוראה שההרגל לטומאה אינו הצלה ממנה אלא אדרבא, בזה שוקעים הם יותר בתוך הטומאה ונתונים לגמרי ברשות היצר הרע. זאת רואים בחוש שהרי אם נפריד אותם, ירגישו שלקחו מהם את כל תוכן חייהם. בפרט לאור האמור לעיל שהיצר הרע מתחדש ומתגבר בכל יום, לא שייך להשלים אתו, כיון שהיצר ימציא להם חידושים אחרים שבודאי יכשלו שם כי לא הורגלו כלל במלחמת היצר, ויורידם מטה מטה לשאול תחתית, ח"ו' (מתוך מכתב מאליהו ח"ג עמ' 41).

דף נב

'חד אמר על משיח בן יוסף וחד אמר על יצר הרע שנהרג' – ושניהם אמת, כי משיח בן יוסף הוא המתקן פגם היסוד, מידתו של יוסף, והוא הדוקר ליצר הרע, ועל ידי שבני ישראל אינם נקיים בזה, על ידי כך נגרמת מיתתו, וזהו והביטו אלי את אשר דקרו... (עפ"י צדקת הצדיק קנו. ע"ע בענין דקירת משיח בן יוסף והספדו, בספר מחשבות חרוץ דפים לה-לו; מאמרי הראיה עמ' 94 ואילך).

'... צדיקים – נדמה להם כהר גבוה ורשעים נדמה להם כחוט השערה. הללו בוכין והללו בוכין... אמר ר' אסי: יצר הרע בתחילה דומה לחוט של בוכיא (= עכביש) ולבסוף דומה כעבותות העגלה... כי הא דאביי שמעיה להווא גברא...'

'מי שיש לו תשוקה גדולה לתאוות הגוף אל יתעצב בזה לחשוב כמה פגום הוא שיש לו תשוקה כל כך, כי אדרבה הוא כלי מוכן לתוקף אהבת ותשוקת דרישת האמת, וכמו שנחמו הוא סבא [אשר הוא אליהו לדעת יש-מפרשים פרק קמא דחולין (ו).] ושמעתי דכן הוא האמת, ודקושיית תוס' שם אין כאן מקומה] לאביי (בסוכה נב). ועל זה אמרו דלעתיד לבוא צדיקים נדמה להם יצר הרע כהר, ורשעים – כחוט השערה, ואינו שקר (שנדמה לאלו כך ולא לו כך) רק שניהם אמת כי לאלו (הצדיקים) תשוקתם ותאוותם עצומה ביותר' (צדקת הצדיק מד. וע' גם מחשבות חרוץ עמ' 51, ובסגנונות קרובים במכתב מאליהו ח"א עמ' 27 259 ובשיחות מוסר לגר"ח שמואלביץ (כו תשל"ג), ובהערות למסכת סוכה).

– האמת היא שגם לצדיקים היצר-הרע נדמה להם בתחילה, כחוט השערה, אך כיון שהם מתגברים עליו, הרי נשארת העבירה כאבן שאין לה הופכין ומושלכת הצדה, וכן שנית ושלישית כשפוגעין בעבירה מסלקים אותה הצדה, וכן תמיד, וממילא נערמו העבירות הללו ערמה גדולה כהר. אבל הרשעים שמקבלין העבירה ברצון, הרי היא מתאחדת בהם ובטלה אצלם, וכשרואים עבירה מחדש – הרי היא קטנה ודומה לחוט השערה (שפת אמת ראה. וע"ע בחדושו כאן).

– אמר הרבי ר' מרדכי יוסף זצ"ל מאיז'ביצא: מהלשון 'נדמה' משמע שהן הצדיקים והן הרשעים המה בדמיון; ואצל מי האמת? האמת אצל ה'בעל תשובה' (שהיה בתחילתו רשע ועתה צדיק), שבאמת בתחילה דומה כחוט השערה ובסוף דומה כהר, כמו שמסיים שם בגמרא. (מי השילוח ח"ב)

לקדש – נתקדש. וחזקיה ורבי ינאי אמרו: אין מקדשים אלא לדעת, ונפקא מינה לענין פסול 'לינה' (ויצא' בדברים מסוימים. עתוס'), שעל ידי הכלי חלה קדושת הגוף על הדבר ליפסל.
 א. התוס' כתבו להוכיח שחזקיה סובר כלי שרת מקדשים שלא מדעת בזמנו, ורק שלא בזמנו כגון כאן שממלא המים מבעוד יום – אינם מקדשים אלא מדעת.
 ב. לא דנו אם כלי שרת מקדשים שלא לדעת אלא בדבר שהקדישוהו כבר בקדושת פה, אבל חולין לא (עפ"י תוס' מנחות עה).
 ג. הרמב"ם (פסולי המוקדשין ג, כ) פוסק אין כלי שרת מקדשים אלא מדעת.
 פרטים נוספים, ודין סכין, האם מקדש שלא לדעת – ע' במנחות עה; ז.

ד. מבואר בגמרא שמים מגולים פסולים לניסוך. ואף באופן שכשרים לשתית הדיוט, כגון על ידי מסנתת לרבי נחמיה (ואולם אין הלכה כן. ער"ח; לקוטי הלכות) – אין זה דרך כבוד להביאם לגבוה (ואף לפי חכמים, טעם זה נכון לפי האמת. כ"מ בתוס' מה: ד"ה שהיין).
 נראה שגם עתה שאין נוהרים בגילוי ושותים מים מגולים [משום שאין הנחשים מצויים. עפ"י תוס' בע"ז לה ועוד], יש לאסור משום 'הקריבוהו נא לפחתך', שאין דרך מלכים לשתותם. ואולם בגילוי של שעה מועטת אפשר שמוותר (כמו שנקטו הפוסקים לענין קידוש. עטשו"ע רעב, א מג"א ומשנ"ב ושעה"צ).

פרק חמישי; דפים נ – נא

צו. א. האם החליל של שמחת בית השואבה דוחה שבת ויום טוב?
 ב. האם שיר של קרבן בכלי-שיר, דוחה שבת ויום טוב?
 ג. האם עיקר שירה בפה או בכלי?
 ד. כלי שרת שעשאה מעץ או מחרס – כשרים או פסולים?

א. לסתם מתניתין, אין החליל דוחה שבת ולא יום טוב (ואף על פי שנגינה בכלים אינה אסורה אלא משום שבות – לא התירו, ששמחת בית השואבה אינה נצרכת אלא משום שמחה יתרה, ולפי שהיו שם רוב כלי שיר שצריכים לתקנם תדיר, גזרו שמא יתקנו אגב טרדתם הואיל והתיקון מצוי בהם. עפ"י תוס' וריטב"א). ומסקנת הגמרא [כרבי ירמיה בר אבא ודלא כדברי רב יוסף בתחילה] שמחלוקת תנאים בדבר, ולרבי יוסי ברבי יהודה דוחה (סבר ששמחה יתרה גם כן דוחה שבת, בדבר שהוא משום 'שבות').
 הלכה כסתם משנה, שהחליל של בית השואבה אינו דוחה שבת ויום טוב. ואף על פי שאין החליל דוחה שבת, ומשמע שסידרו שמחת בית השואבה גם בשבת בלא כלים. אך לענין יום טוב נראה שלא היה שהרי רק במוצאי יום טוב תקנו תיקון גדול בעשיית גזוזטרא כדלקמן.
 וצ"ע (ע' חזון איש קנ, כד).

ב. שיר של קרבן, שהיו שרים ומנגנים בכל יום בבקר ובערב עם ניסוך היין של קרבן התמיד, וכן בשאר קרבנות ציבור הקבוע להם זמן, עולות ושלמים – דוחה שבת ויום טוב. (ואף אם נוקטים עיקר שירה בפה, והכלי אינו אלא תוספת לביסום הקול – הואיל ואין בנגינה משום מלאכה אלא שבות, והשיר הוא צורך קרבן, לא גזרו שבות זה במקדש. עפ"י תוס'; לקוטי הלכות).

לדברי רב יוסף נחלקו בדבר תנאים; לחכמים אינו דוחה ולרבי יוסי בר' יהודה דוחה. ואולם למסקנא השיבו על דבריו.

ג. רב יוסף תלה שאלה זו במחלוקת חכמים וריברי", האם עיקר שירה בכלי (ויאמר חזקיהו להעלות העלה להמזבח, ובעת החל העולה החל שיר ה' והחצצרות ועל ידי כלי דויד מלך ישראל), או בפה (ויהי כאחד למחצצרים (לתקיעות, ולא לשיר. רש"י) ולמשררים להשמיע קול אחד להלל ולהדות לה...). ולדבריו נפקא מינה בשאלה זו לענין נגינה בשבת וביום טוב כנ"ל.

ורב פפא רצה לתלות שאלה זו במחלוקת תנאים, האם רק הלויים כשרים לנגן במקדש או גם שאר כל אדם.

ואולם במסקנא דחו ואמרו שלדברי הכל עיקר שירה בפה [ואעפ"כ סובר רבי חנינא בן אנטיגנוס שרק הלויים מנגנים – משום שמעלים מדוכן למעשר].

דעת הרמב"ם להלכה שעיקר שירה בפה (ע' בהל' כלי המקדש ג,ג; שבת י,ו ובאו"ש; לחם משנה לולב ח,יג; לקוטי הלכות סוף תמיד. וע"ע רש"י ותוס' קדושין סט:).

מי היו המנגנים במקדש – נתבאר בערכין יא.

ד. כלי שרת שעשאים של עץ; רבי פוסל ורבי יוסי בר יהודה מכשיר. [רב יוסף סבר לתלות מחלוקתם אם עיקר שירה בכלי, כי אז אפשר ללמוד להכשיר כלי עץ מאבוב (= הליל) של משה שהיה של עץ, או עיקר שירה בפה ואי אפשר ללמוד מאבוב. ודחו לפרש שנחלקו אם דנים אפשר (– שאר כלים) משאי אפשר (– אבוב). או נחלקו באופן דרשת הכתוב במנורה, אם לרבות כלי עץ (בדרשת 'ריבוי מיעוט וריבוי'), או אין ללמוד אלא כעין הפרט, של מתכת (בדרשת 'כלל ופרט וכלל').]

כלי חרס – פסול לכל הדעות.

הרמב"ם (בית הבחירה א,יה) פסק שאין עושים כלי שרת אלא ממיני מתכות. עשאים של עץ, אבן או זכוכית וחרס – פסולים.

דף נא

צח. שמחת בית השואבה כיצד?

במוצאי יום טוב הראשון של חג ירדו לעזרת נשים ומתקנים שם תיקון גדול; הקיפוה גזוזטרא והתקינו שיהו נשים יושבות מלמעלה ואנשים מלמטה. מנורות של זהב היו שם וארבעה ספלים של זהב בראשיהם וארבעה סולמות לכל אחד ואחד, וארבעה ילדים מפרחי כהונה ובידיהם כדים של מאה ועשרים לוג לארבעת הספלים, כל אחד נושא שלשים ומטילו לספל. מבלאי מכנסי כהנים ומהמינינה, מהם היו מפקיעים ובהם היו מדליקים, ולא היתה חצר בירושלים שאינה מאירה מאור בית השואבה. תנא, אשה היתה בוררת חטים לאור של בית השואבה.

התוס' (נג.) פרשו עפ"י דברי הגמרא במקום אחר, לא שהיתה בוררת ממש אלא כלומר היתה יכולה לברור מרוב אורה. יש מפרשים שהירושלמי חולק וסובר שמותר לברור לאורה (עפ"י ריטב"א. וכן נקט בשער המלך הל' יום טוב ה,טז והל' עכו"ם ז,י). ויש מפרשים שאין מחלוקת בדבר ואף להירושלמי אסור מדרבנן (עפ"י הנצי"ב ושפת אמת).

חסידים ואנשי מעשה היו מרקדים בפניהם באבוקות של אור שבידיהם, ואומרים לפנייהם דברי שירות ותושבחות, והלויים בכנורות ובנבלים ובמצלתיים ובחצוצרות ובכלי שיר בלא מספר – על חמש עשרה מעלות היורדות מעזרת ישראל לעזרת נשים.

עמדו שני כהנים בשער העליון שיורד מעזרת ישראל לעזרת נשים ושני חצוצרות בידיהם. קרא הגבר – תקעו והריעו ותקעו (לסימן לילך למלאות המים לניסוך מהשילוח, וכדי להרבות בשמחה. ראשונים). הגיעו למעלה עשירית – תקעו והריעו ותקעו. הגיעו לקרקע העזרה (כ"ג הגר"א) – תקעו והריעו ותקעו, היו תוקעים והולכים עד שמגיעים לשער היוצא ממזרח. הגיעו לשער, הפכו פניהם למערב ואמרו: אבותינו שהיו במקום הזה (בבית ראשון) אחזריהם אל ההיכל [פורעים עצמם ומתריזים כלפי מטה. נג:] ופניהם קדמה ומשתחווים קדמה לשמש, ואנו לי-ה עינינו. רבי יהודה אומר: היו שונים ואמרים אנו לי-ה [משתחווים. גמרא נג:] ולי-ה עינינו [מיחלות].

הרמב"ם השמיט אמירת 'אבותינו שהיו במקום הזה...' – כי אמירה זו נהגה רק בבית שני, שהיו אומרים כן על אבותיהם שבבית ראשון, אבל אינה הלכה קבועה לדורות (עפי" ערוך לנר ועוד).

[לדברי רבי אליעזר בן יעקב, וכן סתמה המשנה לקמן, לא היו תוקעים על מעלה עשירית אלא על גבי המזבח (כדלהלן נד.). וכן הלכה, דסתמא בתרא עדיפא (רמב"ם; לקוטי הלכות). וצ"ע במאירי כאן ולעיל].

אמרו חכמים: מי שלא ראה שמחת בית השואבה – לא ראה שמחה מימיו.

אף על פי שהתחילו להתעסק במילוי המים בקרות הגבר, מתכוונים היו שיאיר היום קודם שייכנסו המים לעזרה, כדי שלא יתקדשו המים קודם היום וייפסלו בלינה (ראשונים).

דף נב

צט. אלו מאמרים הובאו בסוגיא בעניני יצר הרע?

לעתיד לבוא מביאו הקב"ה ליצר הרע ושוחטו בפני הצדיקים ובפני הרשעים. צדיקים נדמה להם כהר גבוה ורשעים נדמה להם כחוט השערה. הללו בוכים והללו בוכים; צדיקים בוכים ואומרים היאך יכולנו לכבוש הר גבוה כזה, ורשעים בוכים ואומרים היאך לא יכולנו לכבוש את חוט השערה הזה, ואף הקב"ה תמה עמהם...

אמר רבי אסי: יצר הרע בתחילה דומה לחוט של בוכיה (= עכביש) ולבסוף דומה כעבותות העגלה... שבעה שמות יש לו ליצר הרע; הקב"ה קראו רע... משה קראו ערל... דוד קראו טמא... שלמה קראו שונא... ישעיה קראו מכשול... יחזקאל קראו אבן... יואל קראו צפוני...

ואת הצפוני ארחיק מעליכם – זה יצר הרע שצפון ועומד בלבו של אדם. והדחתיו אל ארץ ציה ושממה – למקום שאין בני אדם מצויים להתגרות בהם. את פניו אל הים הקדמני – שנתן עיניו במקדש ראשון והחריבו והרג תלמידי חכמים שבו. וספו אל הים האחרון – שנתן עיניו במקדש שני והחריבו והרג תלמידי חכמים שבו. ועלה באשו ותעל צחנתו – שמניח אומות העולם ומתגרה בשונאיהם של ישראל. כי הגדיל לעשות – אמר אביי: ובתלמידי חכמים יותר מכולם.

וכן אמר לו אותו סבא (יש אומרים הוא אליהו הנביא) לאביי: כל הגדול מחברו יצרו גדול הימנו. יצרו של אדם מתגבר / מתחדש עליו בכל יום ומבקש להמיתו... ואלמלא הקב"ה שעוזר לו אינו יכול לו...